

ANKETA SODOBNOSTI XIX:

Prispevki za prihodnost univerze

Ves svet se ukvarja med drugim tudi z reformiranjem šole in izobraževanja sploh. Torej nismo mi z valom šolskih reform nobena izjema; smo pa najbrž izjema glede na to, kako te reforme uvajamo, in na visoko stopnjo nezadovoljstva in nezaupanja, s katerima jih spremljamo. Čeprav je bilo ob tem izrečenih in napisanih veliko pametnih misli, ostaja občutek, da jim načrtovalci našega šolstva niso prav posebno zbrano prisluhnili. Zdaj, ko stopa reforma tudi na univerzo, kaže, da smo že od vsega nekoliko utrujeni, skoraj apatični, čeprav bi bil prav zdaj najresnejši premislek nadvse primeren in potreben, saj si danes, morda še bolj kot v preteklosti, ni mogoče zamisliti družbenega in narodnega napredka brez dobre univerze (in vsega šolstva seveda). Zato XIX. Anketo Sodobnosti posvečamo prav univerzi; s pričujočim pismom smo k sodelovanju že povabili nekatere ugledne profesorje in znanstvenike, vendar je Anketa odprta tudi za druge, ki bi na to temo želeli kaj povedati.

Ur.

Spoštovani,

na zadnji seji uredniškega odbora Sodobnosti smo se dogovorili, da bi povabili nekaj izmed najuglednejših slovenskih znanstvenikov in univerzitetnih profesorjev s prošnjo, naj bi prek Sodobnosti za slovensko javnost razmišljali o poteh univerze. Zamisel je povezana z znano javno izjavo SAZU, z razpravo o reformi na univerzi in s splošnim razpoloženjem, ki ga je mogoče zaznati v slovenski javnosti, ko teče beseda o znanosti in izobraževanju na najvišji ravni.

Uredništvo nima namena, da bi preverjalo reformo na univerzi v njeni konkretni obliki, navsezadnje niti ne moremo pričakovati od vabljenih k razpravi, da bi imeli pregled nad ustreznim gradivom in spremljali potek reforme na posameznih oddelkih in na univerzi kot celoti. Predvidena razprava v Sodobnosti je z vidika avtorjevega pristopa manj zavezujoča, bolj svobodna, hkrati pa lahko pomembno odpira možnosti razvoja naše znanstvene in najvišje pedagoške prakse. Že naslov rubrike, pod katerim bi radi objavljali takšna razmišljanja, Prispevki za prihodnost univerze, naj bi sodelujočim zagotavljal široko možnost pristopa in tudi izbora teme. Naša želja je, da bi prispevki posameznih avtorjev kot celota sugerirali javnosti odgovornejše razmišljanje o poteh in usodi univerze. Menili smo, da je univerza ujeta med dvoje nasprotij:

na eni strani vse večja raznolikost in demokratičnost programov, pogojena predvsem z izjemno visokim številom predavateljev in študentov, po drugi, tudi zaradi te širine, skoraj iluzorno prizadevanje, da bi bila univerza resnično uspešna tudi na področju znanosti. Ali vsaj opazneje kot doslej. Kako razmejiti predvsem to dvoje: kar najvišjo izobrazbo in strokovnost za vso študentsko populacijo, hkrati pa — s selektivnim pedagoškim pristopom — tudi učinkovito raziskovalno in znanstveno delo. Skratka: kakšno pot naj bi ubirala slovenska univerza v prihodnje, da bi se lahko plodno odzivala na potrebe našega razvoja in ostala pomembna konstituanta naše nacionalne in družbene samobitnosti.

Prispevki so lahko poljubne dolžine, objavljali jih bomo zapovrstjo, kot bodo pač prihajali v uredništvo. Vendar bi vam bili hvaležni, če s svojim prispevkom ne bi preveč odlašali. Vsekakor pa računamo, da se boste naši prošnji odzvali čimprej, zanesljivo pa pred poletnimi počitnicami.

Za sodelovanje, ki ga pričakujemo, se vam že vnaprej zahvaljujemo. Lep pozdrav!

Glavni in odgovorni urednik

Ljubljana, 23. 3. 1985

France
Križanič

Univerza? — reforma?

Kaj nas lahko bolj spodbode k razmišljanju o usodi univerze, kaj lahko prispeva k njeni prihodnosti bolj kot njena sedanost? In spet: Kako naj razmišljamo o univerzi, kako naj ji iščemo pota, dokler na njej in v sebi ne premagamo sedanosti?

Današnjemu dnevu univerze sem posvetil mikaven mozaik. Lahkoveren, kakor sem, sem poskusil lani na silvestrovo pristaviti svoj lonček k neki polemiki. A kaj! Kako naj se desperado, ki si vse upa, postavi ob karizmatike, ki jim je vse dovoljeno? Kaj pomaga občinstvu, da nimam dlake na jeziku, če jo ima časopis na rotaciji? Tam neke v visokem nadstropju je mozaik nasedel in se razbil. Nekaj kamenčkov mi je ostalo v spominu in jih bom drobno natisnjene vpletel v pogovor.

Res je znanost temelj in zadnji preskus dela na univerzi. Hkrati pa lahko posvečanje čistemu raziskovanju prav tako odtuja univerzi kakor utapljanje v rutinsko prenašanje veščin.

V zbirki nalepk je pravkar zablestela nova: predavateljska univerza. Toda kako naj se misel širi, kako naj prehaja iz roda v rod, če ne z besedo? Le z njo, z govornjo in s pisano besedo, živi univerza kot del slovenske kulture. Morda so mnoga, premnoga predavanja slaba, mrtva, zastarela, površna, iz starih skript brana, opravljena mimogrede ob drugem, pomembnejšem delu. Uprimo se tedaj takim predavanjem, toda ne uničimo zaradi njih vseh predavanj in vse univerze.

Ob znanosti in ob predavanjih potrebuje univerza tudi svojo politiko: razvojno, kadrovsko, gospodarsko. Politika jo nazadnje poveže z vsemi deli družbe, kateri služi.

VSEH LESTEV LESTEV

Zakon predpisuje univerznemu učitelju skrb za kariero. Ta mora biti trojna, vzpenjati se mu je v znanosti, v poučevanju in v politiki. Ta člen ima v zakonu največjo težo, pod njegovo pezo se univerza spreminja v nepovezano gomazenje osebnih karier. In vendar tega člena zakonodajalcu ne gre očitati, vanj je povzel že utrjen univerzni običaj. Torej so krivi učitelji sami? Spet ne. Res se pehajo, a kaj jim drugega preostane?

Lep in vzvišen je ideal: profesor-minister, učenjak svetovnega slovesa, stoji sredi sobe obdan z učenci in na kraju samem odkriva skrivnosti in nove svetove. Učenci vneto sodelujejo in se še sami nalezejo znanosti. Učitelj se podvaja, kaj podvaja, kar razmnožuje v svojih učencih.

Tak ideal nam je pred leti odkrila oddaja o E. Blumu. Blum je v ta ideal sveto veroval in je nemalo storil, da bi tehniške fakultete v Sarajevu opremil za tako delo. V oddaji pa je potožil, da se mu ni posrežilo. Po mojem mnenju zato ne, ker ni bil dosleden. Če se profesor res odtiskuje v učencih, bi moral sam za kateder. En Blum — en Energoinvest, sto Blumov — sto Energoinvestov. Pa bi bili na konju!

Najdejo se, ki so enako dobri znanstveniki in učitelji. Tudi med nami so. Vendar so to izjeme, redke izjeme. Brž pa, ko izjemo zapišemo za pravilo, že vnaprej pristanemo na kršenje pravila. Što se mora, lako je. Pišejo se dela in ocene. Črki je s črko zadoščeno. Zob za zob!

Z obema rokama podpišem sklep, naj ostanejo na univerzi le tisti profesorji, ki imajo mednarodno potrjen status plodnega in prodornega raziskovalca. Univerze bi s tem ne izpraznili. Toda, ali bi lahko s peščico izbrancev še živela? In še pomislimo: če je osnovna mera in edini plod slava posameznikov in čeznje vsega naroda, ali bi ne bilo ceneje in učinkoviteje, če bi delali drugje, v večjih središčih, v zrelejših razmerah? Več bi lahko naredili, sebi v višjo čast in nam v še globlji ponos.

Pustimo nesmrtnike, njim gre akademija. Med navadne zemljane so darovi porazdeljeni enostransko. Ta je dober znanstvenik, pa ga predavanja dolgočasijo, oni je imeniten šolnik, a ga znanstveno delo ne mika, ali ga dolgočasi, ali pa ne zmore psihičnega napora in koncentracije, ki ju tako delo zahteva. Veliko znanosti, tehnike in tehnologije je nastalo zunaj Ljubljane že v prejšnjih časih in nastajanje se še kar nadaljuje. Vse, kar je v tem osnovnega, na čemer temeljita splošna in tehniška kultura, mora živeti na vsaki univerzi. Redke so univerze, kjer bi za to delo lahko v polni meri skrbeli aktivni znanstveniki sami. Zato je poklic univerznega učitelja samostojen in tako zahteven, da zlahka, v eni sami sapi posrka človekovo življenje.

Tisti dan, ko bodo na ljubljanski univerzi ostali le še svetovno overovljeni učenjaki, se bom od nje poslovil tudi jaz. Pa sem vseeno za to. Sem samo prosvetar in od univerzne kariere nisem nikdar pričakoval drugega kot možnost za delo. Nikdar mi ni bilo do vzpona po lestvici in prav rad bi ostal za vselej docent, če ... Priznati moram, da sem v docentskih letih nestrpno pričakoval izredno profesuro. Zakaj? Zato, da sem lahko odložil honorarna predavanja in

uplenil več časa za študij in za pisanje. Prej sem pač s honorarnim delom univerzi pomagal vzdrževati asistenta in docenta, bil sam njen soinvestitor. Drugega mi ni preostalo, če sem hotel živeti.

Razvojni in kadrovski politiki našega visokega šolstva res ne moremo očitati, da je spregledala znanost. V zakon jo je zapisala in vsakemu učitelju jo je predpisala na čelo vseh dolžnosti. Dober je bil namen, veliko smo si obljubljali, življenje pa, kot vemo, v strup prebrača vse, kar srce si sladkega obeta.

ZNANJE JE MOČ

Vsezvezno društvo Znanie izdaja poljudno znanstveno in znanstveno umetniško revijo Znanie — sila v mogočni, več kot polmilijonski nakladi. Ni sem njen redni bralec. Po naključju sem posegel po sedmi lanski številki in ni mi bilo žal. Vsaj trije prispevki so me prevzeli, dva sta tesno povezana z našim razgovorom.

Medievisti. Razgovor z literarnim zgodovinarjem N. I. Libanom s filozofije fakultete MGU.

»Kaj sem? — je Nikolaj Ivanovič ponovil vprašanje — Pedagog. In tega stanu ne štejem za nič nižjega od stanu znanstvenika.«

Zanimiva v tem odgovoru ni le misel sama, tudi beseda pedagog zveni drugače kot pri nas.

Zvenigorod — lepo ime. Staro mesto ob reki Moskvi je doživelo svoj razcvet pod Jurijem, sinom Dimitrija Donskega, in se kot čudež sredi narave ohranilo do današnjega dne. V njem se zbirajo učenjaki, da se pogovore o metodologiji in zgodovini znanosti. S takega simpozija je prispevek novosibirskega (nekdaj leningrajskega) matematika Aleksandra Daniloviča Aleksandrova »Ničesar lepšega ni od resnice« o znanosti in morali. Odlomek:

»Ideja resnice je člen, ki veže znanost in etiko. Ko ga razklenemo, ju ne razdružimo samo, ampak razrušimo, porušimo tako znanost kot etiko. Znanost postane skupek navodil za prakso, kakršna je bila še v starem Egiptu, navznoter, kot dejavnost, se ne uveljavlja več z odkrivanjem resnice, spremeni se v podjetje za doseganje uspehov v stopnjah, nazivih in dohodkih, v dviganju scienciarno-socialnega statusa, v prisvajanju vpliva in oblasti. Brž ko pristanemo na poglede, da dejavnost vsakega znanstvenika poganja sla po uspehu, vzklije »nova« etika te »nove« znanosti: etika spodobnega, nikakor ne preveč podlega človeka, se pravi karierista, ki mu na koncu koncev vse skupaj ni posebno pomembno, če pač izvzamemo osebno blaginjo in uspeh, za katerega se ni težko odpovedati tako resnici kot časti, seveda, če ta dva pojma sploh še ostaneta v njegovem besednjaku.

Mar se včasih ne zazdi, da vsi ti pojmi: intelektualna poštenost, zavest odgovornosti za resnico, čast znanstvenika, ki sestoji iz brezpogojnega, brezkompromisnega in brezračunarskega prizadevanja za resnico in njeno obrambo, med sodobno svetovno inteligenco bledè in počasi izginjajo?«

Nekaj prej pa ponazori: »Zgled za masovno pačenje resnice so nekateri šolski učbeniki, ki — iz izdaje v izdajo — prenašajo očitno nepravilna sporočila. (Pojav je segel že do matematike same, čeprav, tako se pač zdi, bi jo morala prislovična natančnost obvarovati pred zavestnim izkrivljanjem njenih resnic.) Zato pa okrog vsake disertacije organiziramo celo povodenj preverjanj, tehtamo

jo in pretehtavamo, čeprav v veliki večini posamezna disertacija nima kaj posebne vloge. Ta zgled lepo pove, kako deluje isti profesionalizem, ki ne čuti nobene obveze, da bi se boril za resnico zunaj svojega specialnega področja.«

Tretji članek *Antičnost* — 84 pripoveduje, kako nerazdružno so v sodobni fiziki povezani Platon, Aristotel in Demokrit. Ali ni škoda, da ne sodi zraven?

Nazadnje nam ostane kot edini skupni cilj delo s študenti, predavanja in kar se jih drži. Kakšna so ta predavanja, kakšno doživetje za študenta, kakšno notranje zadoščenje? Ali utegne vse, kar sliši, premisliti, premleti, prekvasiti v sebi? Koliko najde v šoli spodbud in opore za svoje prihodnje delo?

MANA

Plod našega dela, študentsko znanje, je kakor mana nebeška. Pádala nebeška mana Izraêlcem je v puščavi; ,Zgínila je, ak pobrana Ní bilà ob uri pravi. Zgodilo se je, da se je prišel študent dogovarjat za izpit.

— Prav. Kdaj pa bi radi, da vas izprašim?

— V sredo.

— V sredo? — pogledam na koledar — V sredo ne utegnem, sem že razprodan. Pridite v torek.

— V torek pa ne, v torek še ne bom znal.

— Torej v četrtek.

— V četrtek tudi ne.

— Zakaj pa v četrtek ne?

— V četrtek ne bom več znal.

Ali mu lahko zamerimo? Ne, nič drugega mu ne preostane. Učiti se mora kampanjsko, tak je predpis. Sprotni študij je študij, pri katerem študent vse sproti pozabi. Ne iz radovednosti, ne za delo in za življenje, uči se za izpit. Toliko in za tistikrat. Iz tedna v teden, od kolokvija do kolokvija. Kako se je s sprotnim študijem dvignila kvaliteta znanja, kako se je izboljšalo zdravstveno stanje študentske populacije? Kako neki!

Vse te kolokvije, izpite in diplome, vse nazive bi ukinil. Na univerzo naj privablja znanje, naj vodi radovednost. To sem razložil nekoč nekemu našemu politiku, po naključju sva se srečala na avtobusu, pa je rekel: »Ne«. Moral sem izstopiti, pa ne vem, zakaj ne. Čez čas sem isto misel zaupal študentu na izpitu:

— Najostrejšo selekcijo bi dosegli, če bi ukinili vse to spraševanje.

— Toda, tovariš profesor, tedaj bi nihče več ne hodil na predavanja!

— No, vidite, prav to tudi trdim.

Marsikdaj primerjajo univerznega učitelja s Sizifom. Sizifovo delo že dolgo zavzeto spremljam v Klubu dvanajstih stolov. Kako lepo nam prispevki o njem (avtorje sem žal pozabil) odgrinjajo kopreno z ekonomske misli. Moralno-politično motivacijo je lepo poudaril aforizem:

Če bi tovariš Sizif privalil svoj kamen na vrh, bi zgodovina ne vedela zanj.

Manj opredeljen je intervju s Sizifom, posnet kar med delom:

»Da, to raziskavo je prevzel naš institut, vi veste, kdo ga vodi in pod čigavim pokroviteljstvom je. Nobenega dvoma ne more biti o popolnem uspehu. Vsi si mnogo obetamo od njega, meni utegne kaniti disertacija . . .« In tako tik pod vrh gore. Tedaj pa zvon naznani opoldanski odmor, Sizif kamen spusti in gre na kosilo.

Tretjič se je popotni tujec ustavil pod goro, na kateri Sizif združuje delo. Opazoval je opravilo, kako pridno Sizif spravlja skalo navzgor, kako jo tik pod vrhom spusti po pobočju navzdol in veselo pojoč poskakuje za njo. Nekajkrat se je prizor odvil pred njegovimi očmi, potem pa tujec ni več vzdržal in je vprašal:

— Človek božji, ali ima to sploh kakšen smisel?

— Kaj bi ga ne imelo, vsakokrat mi plačajo dve furi, eno s tovorom in eno brez.

Pogledi na sizifovstvo visoke šole utegnejo torej le imeti tla pod nogami.

MEZDA

Univerzo usmerjamo z uzdo in z mezdo, s t.i. OD. S prstom lahko pokažemo na vzvod, ki je sprožil naše drsenje navzdol, to je napačnik (nikdar mu ne bom rekel pravilnik) o razdeljevanju dohodka. Delo učitelja meri s produktom kvalitete in kvantitete. Kvantiteta zajema šolsko in samoupravno dejavnost. Vrednost dela se s številom ur in funkcij linearno povečuje, kvaliteta pa ostaja ves čas ista. Z večanjem obremenitve pa kvaliteta v resnici pada.

To še ni vse. OD navija normo. Povprečna obremenitev velja za normalno obremenitev. Pri nas se povprečje bliža devetim uram predavanj na teden, to pa je že smrtna doza. Vse svoje moči moram ob razdeljevanju obveznosti napeti, da ohranim status najbolj lenega člana oddelka in se ne obremenim, kakor sem se moral v docentskih letih.

Odkar univerzo poznam, skoraj vsa povojna leta, se je kaj malo spremenila. Čas jo je od znotraj načel, navzven pa je vedno enaka, častitljiva in radoživa hkrati. Z veseljem nastopa v igrinah, v katerih se gredo reforme in preobrazbe, a to ni nič pretresljivega. Vse spremembe ostanejo zunaj. Kaj nam je prinesla pravkaršnja administrativna prenova zasnov? Predvsem strokovni svet, ki je v letu dni sposoben pregledati in oceniti 365 programov. To je velika strokovna moč, kazalo bi ji zaupati še druga poprišča naših tegob. V osnovi pa zasnova ni smela postati snov za moje neresno kramljanje. To je lepo razvidno iz pisma, ki ga navajam v celoti.

PISMO

Spoštovani tovariš Križanič,

prejeli smo Vaše pismo z naslovom Prenova univerze se začne leta 1985. Napisali ste sicer, da Vašega zanimivo intoniranega prispevka ni nujno objaviti. Zapisali ste, naj nam bo v uteho in za v koš. Kljub temu pa Vas želimo obvestiti, da smo

Vaše pisemce prebrali, ga tudi razumeli, bi pa bili vseeno veseli, če bi se morda kdaj odločili za kak širši prispevek o problematiki prenove univerze.

Za razumevanje in sodelovanje se Vam iskreno zahvaljujemo in Vas tovariško pozdravljamo!

Odgovorni urednik »Dela«
Jože VOLFAND

Intoniran je bil Kalambur o smotrih. Pravkar ga rešujem iz drugega uredniškega koša, sam ne vem zakaj, saj ga res ni nujno potrebno objaviti. Čemu bo služil, kaj bo spremenil?

SMOTRI

Okrogli mizi na rob in na vogale ščepec pojasnil in kanček hvale! Usklajevanje? Skladovnica, kup papirja! Vanj ujeto pisano in nepregledno znanje čaka, da ga pregledajo, poenotijo in s pečatom potrdijo, zapečatijo. Reforma? Le forma. Forum, forma, formula, formular. Vse življenje se steka v formularje. Formular daje vsemu format in pravi, predpisani okvir. Kakor sirotinska knjiga — sirotinska knjiga nikakor ni slab zgled — je vsak formular razdeljen na predele.

»Vsi ti predeli morajo biti izpolnjeni. Prvič, ker je to samo ob sebi umevno — zakaj pa so sicer predeli? — in drugič zlasti zaradi sodnega nadzornika, ki prelistujoč sirotinsko knjigo mora kar na prvi pogled spoznati, če ni čisto slep, da je predel prazen ali pomanjkljivo izpolnjen.« (Fran Milčinski, (1907)).

Zategadelj, zaradi prvič in upoštevajoč drugič, si učitelji visokih šol, ta ob Ljubljani, oni ob Dravi, vestno in vdano prizadevamo vsak čez svoj Rubrikon. Kocka je padla, ne bo ga poslej predavanja brez smotra! Naporno, si mislite, nam je živeti, ki si iščemo smotrov v goščavi pameti, pa ni. Ne tavamo, usmerjevalec je vse predvidel! Radodarno nam je obogatil besedni zaklad (Priporočila, str. 37). Kaj dela ali kaj se z njim godi, bo lahko profesor pojasnil z:

dopolni, poglobi, seznanji, pridobi, spoznava, razume, pozna, analizira, nauči uporabljati, usposobi, obvlada, izdelava, razvije, uvaja v, predvideva, načrtuje, vrednoti.

Pa so glagolom dodani še samostalniki in ni se bati, da bi ostali brez smotrov! S krepkim, sočnim besediščem več ne tavam, več ne iščem, le predel odprem in — smoter sam od sebe smukne noter.

V delavnico si mojo zrla, ljubezniva javnost, ne boš me več obkladala z intelektualno elito. Ni se še dobro začela, že je preobrazba univerze dosegla svoj sanjski cilj. Naj ji čestitamo?

Na nekem posvetovanju so pribili, da je novinar mož, ki se je odločil. Napak je ravnal! Pri nas o vsem odloča samo praksa. Praksa je samokritična. Neštetokrat nam je že pokazala in še vztrajno kaže, da je teorija v bistvu vse prav premislila, le praksa šepa in ga lomi. Filozofi so nekdanj svet le razlagali, v prejšnjem stoletju so ga sklenili spreminjati, praksa pa nas uči, da ga moramo le dograjevati in usposabljati. Tako kot ves svet tudi univerzo.

POTA IN TIRI

Sveta preproščina! Saj ne veste, saj mi ne boste verjeli, da smo usmerjeno izobraževanje sprejeli z nestrpnim pričakovanjem. Končno in vendarle reforma, ki bo vse šolstvo od osnov do vrhov privzdignila, poplemenitila, razvnela, da bo v širokem zamahu, ostro, odločno naravnano, v pogumnem poletu popeljalo mladino v kulturo, v splošno, v tehniško, v tehnološko kulturo.

Brž ko se nam je zazdelo, da čutimo utrip akcije, smo poiskali svoje mesto v njej, pripravili smo svoj osnutek, napotilo zase. Predlagali smo ustanovitev Centra usmerjenega izobraževanja za matematiko. Vse šolstvo smo videli v presnovi, univerzo čisto drugačno. Center naj bi združil vso matematiko z vseh fakultet in s pedagoške akademije, imel bi srednjo matematično šolo za bazo in za vadnico hkrati. Skozenj bi šli vsi študentje tehnike, izbirali bi si tečaje po želji in po nagnjenjih: manj zahtevnega, srednjega, najzahtevnejšega. Fakulteta, na katero bi prešli s centra, bi predpisala zase minimalni program, študent pa bi lahko — sposoben in zagnan — izbral tudi višjega.

Navdušen sem s predlogom tekkel na RK obeh spolov. Na njej je tedaj uradovala* , na njem pa . Ne ena ne druga me ni sprejela. Na srečo sem dal kopijo Emilu Rojcu, srečavala sva se takrat na un-em svetu. Čez čas mi je povedal, da predlog med vrhovi odmeva. Potem pa vse tiho je bilo. Starih zgodb bi ne pogreval, če bi nekaj let potem v skupščini ne očitala znanosti, da je bila med pripravljanjem UI premalo agresivna. Kaj pa naj bi storil? Ali naj bi ju — Zevs me obvarji! — ugrabil? Ali pa sem, sedajle mi je prišlo na misel, besedo agresija napak razumel? Šlo je dejansko in kot tako le za to, da nisimo bili dovolj rokovnjaški. V tej luči se vse zjasni. Ne le da se nisem držal rokovnika, v rokovniku me sploh ni bilo! Kdaj naj bi se torej pogovarjali z menoj? Zato tudi nobeni ničesar ne zamerim, saj jima ni nič drugega preostalo. Predlog smo napisali brez direktive, brez direktive se niso mogli pogovarjati z nami. O kako prav je imel odeški tramvaj!

Odesa praznuje svoj občinski praznik na svetovni dan smeha, prvega aprila. Na ta dan je tudi tramvaj vozil ozaljšan s transparentom čez bok: »Ne išči svojih poti, lahko se iztiriš!«

S kritiko usmerjenega izobraževanja si težko kaj pomagamo. To pa zato, ker se samo prijemlje za glavo in s tem vse pove. Več nam obeta kritika kritike usmerjenega izobraževanja, ki pa je še nismo dovolj razvili. Iz nje bi utegnili kaj več zvedeti o šolstvu v daljšem obdobju.

Prvi zgled: Strokovni predmeti v srednjem izobraževanju ponavljajo univerzne programe. Zgražamo se, namesto da bi se zamislili. Dvoje je mogoče: Ali je bila univerza v svojih strokovnih predmetih že doslej na srednješolski ravni ali pa se je srednje šolstvo tako razvilo, da dá lahko že na svoji stopnji, kar je nekdanj dajala univerza. Oboje je izziv za univerzo, oboje jo sili k drugačnemu, više zastavljenemu delu.

* Bele lise v tem odstavku so plod intenzivne samocenzure. Prej so bila tam imena, pa je bržkone zaradi njih pisanje odjadralo v koš. Da bi bralec z ugibanjem ne zašel na napačno sled, mu zaupno povem, da so z belimi lisami prekrile Majda Poljanšek, Ela Ulrih-Atena in Renata Mejak.

Drugi zgled: Usmerjeno izobraževanje je še povečalo razlike med elitnimi (naravoslovnimi) in tehniškimi srednjimi šolami, zato se je treba proti elitizmu boriti še naprej. Spet ni res. Iz nobenih načel ne izhaja, da morajo imeti tehniške srednje šole niže zasnovano matematiko kot naravoslovne (gimnazije to niso), da ne morejo biti enako elitne. Učenci srednjih strokovnih šol so pač žrtve okolja, ki jim predpisuje obzorje. In kar se splošnega obzorja tiče, se tistim na naravoslovju nič bolje ne godi. (Poglejmo, koliko ur imajo slovenščine, pa jim ne bomo več rekli gimnazija.)

Drugi zgled kar sam sega na univerzo. Temeljni kamen, njena nespremenljiva značilna poteza je »svoja matematika« tehniških fakultet. Nobena reforma je ne prizadene, noben razvoj se je ne dotakne. Ostaja svoja in vselej enaka. Pa saj se zaradi tega, zaradi dveh bregov, nihče več ne razburja, jaz tudi ne. Žalosten sem le, ker ni mostu med njima. Pa smo tak most tudi snovali, samostojen študij mehanike. Ta predlog ni nikdar prodrl do drugega brega.

SKLEP

Znanstveno delo, ki poteka na univerzi, je res njena sol, a ni absolutno merilo zanjo. Lepo je, da nas po njem svet pozna in ceni. Toda dežela vprašuje in univerza mora vedeti: od kod znanost, do kod z znanostjo in kam z njo. V popolni avtarkiji bi stali pred ostro izbiro: ali bi v Ljubljani in v Mariboru gojili vso svetovno znanost popolnoma samostojno ali pa bi se zadovoljili z vsem, kar bi se nam posrečilo. Nismo avtarkična družba in temu križpotju lahko obrnemo hrbet. Še vedno ostane pred nami izjemno težka naloga: tehnološko misel dvigniti na raven sodobne industrijske špionaže. Pa ne zato, da bi komu kaj ukradli. Zato, da bi nam kdo česa ne podtaknil, da bi nas same kam ne zaneslo.

Reformo — družbeno preobrazbo univerze — začenjamo s formularji, v katere vpisujemo — za vsak predmet posebej — da sta za predavanje potrebna predavatelj in predavalnica. Reforma pa bi morala, če bi bila kaj vredna, iziti iz samokritične ocene, ki bi jo vsaka stroka opravila sama zase, soočena s svetovnim razvojem in z domačimi potrebami. Tudi o tem, kako služi gospodarstvu, mora znati sama presoјati. Kadri, ki jih univerza pošilja v tovarne, morajo biti boljši, kot si jih želi združeno delo.

Televizija nam je očitajoče sporočila, kako je na nekem posvetovanju neki predstavnik ZD (če sem prav razumel tov. Kašca iz Idrije, bilo pa je pozimi ali malo prej) potožil, da prihajajo srednji usmerjenci iz šol deformirani, da niso več pripravljeni prijeti za vsako delo, kakor so bili ob koncu osnovne šole. Vsako delo je v tem kontekstu nekvalificirano delo. Takšno delo potrebuje ZD. Resnica pa je drugačna: Iz šol, iz fakultet, če so zastavljene s pravo širino, šele pridejo kadri, ki so pripravljeni za vsako delo. V tem kontekstu, tako tujem ZD, pa je vsako delo visoko kvalificirano delo, opravljeno na ravni sodobne tehnološke kulture.

Iz naših šol, pravite, takih kadrov še ni? Če je tako, kaj čakamo, stojimo? Zgradimo si novo univerzo! Na noge jo postavimo z akcijo in z delom, brez administriranja in predpisov. Ta predlog me zares vznemirja, čeprav vem, da si bo za narod vneti bralec mislil ob njem, kakor v Cankarjevih časih:

»Toliko dela za tako neumnost! Kaj pa nam je treba univerze! Če bi jih imeli troje: v Ljubljani eno, v Šiški eno in na Vrhniki eno, — jaz bi šel na Dunaj! —

(Zbrano delo, Petindvajseta knjiga, str. 164)

Povedal sem, kar sem vedel in znal. Na zastavljena vprašanja nisem kaj prida odgovoril, nisem se niti potrudil, vodo sem gnal na svoj mlin in svojo malho hvalil, ne iz notranje potrebe, ampak zanalašč in navkljub. Slovensko družbo suče rahla zmeda, znotraj nje se v svojih škripcih premetava univerza. Obe zmešnjavi butata obme, pa se jima ne vdam, maram zanju! Ni prav prijetno, v obup me pa tudi ne žene. Nisem ogrožen in ne iščem sprave. Znanost (zlasti matematiko) imam vsak dan raje, znanstvenikom (zlasti matematikom) vsak dan manj zaupam. Tu sta moja čer in zmotni krog. Kako se bom izmazal, je že moj problem.

Zaupajmo in upajmo. Zaupajmo v mladi rod, ki prihaja na univerzo zavzet in odprte glave. Enega čaka na njej znanstvena kariera, drugega razočaranje. Upajmo, da bosta premagala vsak svojo usodo, da bosta vsak s svoje strani, vsak s svoje pobude, gradila drugačno univerzo.

Upajmo, da bomo v visokem šolstvu dočakali drugačno politiko. Politiko s tako širino, da bodo od nje popokale birokratske in tehnokratske planke. Politiko, ki na današnja »pereča vprašanja« ne bo odgovarjala, ampak jih bo spravila z dnevnega reda. Vsaj o štirih bi rad danes zadnjikrat govoril:

Kako naj študij tehniške ali naravoslovne smeri živo in sproti spremlja razvoj po svetu, se mu prilagaja in mu sledi, hkrati pa ima delo do prihodnje spremembe statuta natančno popisano in predpisano? Ali je povsod v ZD tehniška dokumentacija del statuta?

Imamo dve univerzi, radi bi ju enaki kot dvojčici. Toda ljubljansko univerzo lahko rešimo pred pogrezanjem le z alternativno univerzo, pa naj ta nastane v Mariboru ali znotraj nje v Ljubljani. Dve enaki univerzi sta drago, predvsem pa nesmiselno razkošje.

Diagnozo za sproti študij poznamo: *contradictio in adjecto*. Odločiti se moramo, kaj nam je bolj pri srcu: sprotnost ali študij.

Alkemija naše srenje nas kar naprej osrečuje z merili za delo in za dohodek. Praksa pa v njih prav tako vztrajno odkriva tiskovno napako: ko zažive, postanejo morila. Noben polom pa ne omaje svete vere: finančna mera, po kateri se da krojiti univerze, mora obstajati, le najti jo je treba. Tako kot kamen modrosti in *perpetuum mobile*.

Rad imam politike, ki znajo ves svoj vpliv zastaviti za pozitivne, nujne spremembe v družbi, ne maram pa tistih, ki kar naprej nekaj spreminjajo samo zato, da sebi dokažejo in drugim pokažejo svojo moč in svoj vpliv. Zaupajmo zgodovinski modrosti naroda, upajmo, da nam bo (tudi za univerzo) rojeval politike, ki jih bomo imeli radi.